

دین و زندگی ۱۲ درس دوم: یگانه بی همتا

چشم انداز معرفی توحید و مراتب آن و سپس شرک و مراتب آن، هدف اصلی این درس است. در کنار توحید و شرک، بررسی می‌شود که توسل جستن و درخواست از اولیای الهی با توحید منافات ندارد. در نهایت نیز تفکر تکفیری‌ها نقد می‌شود.

مشاوره این درس شامل سوره توحید (۴ آیه) و ۵ آیه عربی، ۲ آیه فارسی، ۲ حدیث عربی و ۱ حدیث فارسی است و حدود ۴۴ تست از کنکورهای سال‌های گذشته برای دستیابی به دیدگاه طراحان موجود است.

سبک مطالعه ابتدا در مورد اهمیت توحید و یگانگی خدا مطالبی را بیاموزید. سپس معنای هر یک از الفاظ خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت را برای خدا همراه با کلیدواژه آیتش یاد بگیرید و توحید و شرک در آن‌ها را تشخیص دهید. روابط علی و معلولی میان مراتب توحید را فرا بگیرید. سپس دیدگاه صحیح در مورد توسل جستن به اولیای الهی و درخواست از ایشان را بیاموزید؛ زیرا اگر تأثیر آنان را به اذن و اجازه خدا بدانیم، عین توحید است. در پایان تأثیرگذاری موجودات در عالم تکوین را مورد بررسی قرار دهید.

ساختار کلی درس

- ♦ اهمیت توحید: مهم‌ترین اعتقاد دینی
- ♦ برخی مراتب توحید ← خالقیت / مالکیت / ولایت / ربوبیت
- ♦ برخی مراتب شرک ← خالقیت / مالکیت / ولایت / ربوبیت
- ♦ یگانه بی همتا
- ♦ منافات نداشتن توحید با توسل و کمک خواستن از اولیای دین
- ♦ طرح چند سؤال
- ♦ بررسی تفکرات غلط جریان تکفیری‌ها
- ♦ اثراگذاری موجودات گوناگون در عالم
- ♦ چند نکته تکمیلی
- ♦ قرب و منزلت یافتن اولیای خدا از راه ایمان و عمل صالح

مقدمه

بندگی، نتیجه ربوبیت الهی: موضوع کلی

ایستگاه حدیث

امام علی علیه السلام: «خدای من! مرا این عزت بس که بنده تو باشم و این افتخار بس که تو پروردگار منی، خدای من! تو همان گونه‌ای که من دوست دارم، پس مرا همان‌گونه قرار ده که تو دوست داری.»

۱ رابطه عزت و بندگی خدا در این حدیث بیان شده است. زیرا یکی از راه‌های تقویت عزت نفس، توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی اوست.

پس این حدیث با آیه «مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۱۶، سال یازدهم)

۲ توحید عملی (بندگی)، نتیجه درک توحید در ربوبیت (پروردگار) است و با آیه «إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ» مرتبط است. (# ترکیبی با

درس ۳، سال دوازدهم)

۳ این‌که انسان دعا کند که آن‌گونه باشد که خدا دوست دارد، بیانگر پیروی از خداوند است و با آیه شریفه «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي...» و حدیث

شریف «مَا أَحَبَّ إِلَهُ مِنْ عَصَا» ارتباط دارد. (# ترکیبی با درس ۱۱، سال دهم)

۴ این‌که خداوند به انسان کمک کند که همان گونه‌ای باشد که خدا دوست دارد، امداد خاص خدا به بنده و اشاره به سنت توفیق الهی دارد. (# ترکیبی

با درس ۶، سال دوازدهم)

۵ دوست داشتن خدا، بیانگر تولی است و اگر آن‌گونه باشیم که خدا دوست دارد، پیروی از دستورات خدا را مورد نظر قرار داده‌ایم. (# ترکیبی با درس ۱۱، سال دهم)

♦ مهم‌ترین اعتقاد دینی، «توحید و یکتاپرستی» است. اسلام، دین توحید و قرآن، کتاب توحید است.

♦ در اسلام بدون اعتقاد به توحید، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد. توحید، سر لوحه دعوت همه پیامبران بوده است. (وحدت محتوا و اصول ادیان الهی)

(# ترکیبی با درس ۲، سال یازدهم)

در سال دهم خواندیم که پیامبران الهی، مرگ را گذرگاهی به سوی حیات برتر در جهان آخرت می‌دانند و ایمان به زندگی در جهان دیگر را، در کنار توحید و یکتاپرستی، سرلوحه دعوت خود قرار داده‌اند. همه آنان پس از ایمان به خدا (توحید)، ایمان به آخرت را مطرح کرده‌اند و آن را لازمه ایمان به خدا دانسته‌اند. در قرآن کریم نیز بعد از یکتاپرستی، درباره هیچ موضوعی به اندازه معاد سخن گفته نشده است. پس دو موضوع توحید و معاد در آیات «مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ...» و «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ...» در کنار هم سرلوحه دعوت انبیای الهی بوده‌اند و بدون اعتقاد به توحید، اعتقاد به معاد معنا ندارد. (# ترکیبی با درس ۴ و ۵، سال دهم)

♦ خداوند در قرآن کریم، اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار (محور) توحید قرار داده است.

♦ توحید، مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.

روح حیات‌بخش به معارف اسلامی ← توحید

روح حیات‌بخش به معارف اسلامی ← توحید

جسم و کالبد معارف اسلامی ← احکام

اکسیر حیات‌بخش به انسان مرده ← عشق و محبت

عامل حیات‌بخش حقیقی انسان ← اجابت دعوت خدا و رسول ﷺ

♦ از این رو (اهمیت توحید)، شایسته است درباره ابعاد این اصل اساسی بیش‌تر بیندیشیم:

♦ سؤال ۱- حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدام‌اند؟

♦ جواب اعتقاد به یگانگی، بی‌شریک بودن و بی‌همتایی خدا - توحید در عقیده شامل: توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت، ربوبیت.

♦ سؤال ۲- مرز میان توحید و شرک چیست؟

♦ جواب وابسته دانستن مخلوقات به خدا، عین توحید است و مستقل پنداشتن آن‌ها، شرک است.

♦ سؤال ۳- آیا درخواست از غیرخدا مساوی با شرک است؟

♦ جواب اگر توانایی برآوردن درخواست‌ها را از خود آن‌ها بدانیم، شرک است؛ اما اگر این توانایی آن‌ها را، از خدا و به اذن او بدانیم، عین توحید است.

توحید و برخی مراتب آن

♦ تعریف توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است (اصل اساسی توحید). یعنی خداوند بی‌همتاست و شریکی ندارد و این بیانگر اصل و حقیقت توحید

است. «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»، «وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ»، «وَ هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ»

♦ رسول خدا ﷺ از همان آغاز رسالت خود، از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» (علت)، دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای

یگانه ایمان آورند (معلول). با گفتن این عبارت (علت)، تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان

واجب می‌گردد و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گیرد (معلول).

ایجاد برادری میان مسلمانان و دفاع از حقوق یکدیگر، با گفتن عبارت «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» با حدیث: «هر کس فریاد دادخواهی مظلومی را که

از مسلمانان یاری می‌طلبد بشنود، اما به یاری آن مظلوم برنخیزد، مسلمان نیست.» از جهت مدافع یکدیگر بودن مسلمانان، مرتبط است.

(# ترکیبی با درس ۶، سال یازدهم)

♦ بنابراین، جمله «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» فقط یک شعار نیست؛ بلکه پایبندی (التزام) به آن (علت)، همه زندگی فرد مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده،

اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌دهد (معلول).

ثمره گفتن «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ← به رسمیت شناخته شدن تمام احکام و حقوق اسلامی فرد، واجب شدن دفاع از او از سوی سایر مسلمانان،

قرار گرفتن در زمره خواهران و برادران دینی.

ثمره پایبندی به عبارت «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ← تغییر همه زندگی فرد در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات

ایستگاه حدیث

اولین شعار اسلام: موضوع کلی

پیامبر ﷺ	لا	إله	إلا	الله
ترجمه کلیه به کلیه	نیست	معبودی	جز	خدای یگانه
ترجمه روان	هیچ خدایی جز الله نیست.			

پیام	۱	پیامبر اعظم ﷺ از همان آغاز رسالت خود از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا اله الا الله» دست از شرک و بت‌پرستی بردارند. می‌فرمود: «ای مردم بگویند «معبودی جز الله نیست» تا رستگار شوید.» (# ترکیبی با درس ۱۰، سال دوازدهم)
پیام	۲	این جمله، اشاره به اولین معیار تمدن اسلامی (توحید) دارد. (# ترکیبی با درس ۱۰، سال دوازدهم)
پیام	۳	با گفتن این عبارت، تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گردد و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گیرد.
پیام	۴	با التزام و پایبندی به این عبارت، همه زندگی فرد تازه مسلمان در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌یافت.
پیام	۵	این عبارت مرکب از یک نفی و یک آری است؛ نه به معبودان دیگر (تبری) و آری به خدای یگانه (تولی) (# ترکیبی با درس ۱۱، سال دهم)
پیام	۶	این جمله شامل تمام جنبه‌های توحید (توحید در عقیده و عمل) است. (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)

مهم‌ترین اعتقاد دینی ← توحید

پایه و اساس بنای اسلام ← لا اله الا الله (# ترکیبی با درس ۱۱، سال دهم)

توحید و یگانگی خداوند مراتبی دارد که به برخی از این مراتب می‌پردازیم:

۱. توحید در خالقیت

توحید در خالقیت عبارت از این است که معتقد باشیم خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است، موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

ایستگاه آیه

توحید در خالقیت: موضوع کلی

زمره ۶۲	الله	خالق	کُلِّ	شیءٍ ...
ترجمه کلیه به کلیه	خدا	آفریننده	هر	چیزی
ترجمه روان	خدا آفریننده هر چیزی است ...			

پیام	۱	توحید در خالقیت به این معناست که تنها مبدأ و خالق جهان خداست و جهان از یک اصل پدید آمده است. (خالق)
پیام	۲	خداوند سرچشمه همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست و هر کمال و خیر از او نشأت می‌گیرد و با آیه «الله نور السماوات و الارض» مرتبط است. (کُلِّ شیءٍ)
پیام	۳	خداوند در کار آفرینش، شریک و همتایی ندارد و همه موجودات، مخلوق او هستند. (خالق)
پیام	۴	خداوند پدیدآورنده موجودات است و همه موجودات، پدید آمده از او هستند. (هستی‌بخشی خداوند) (کُلِّ شیءٍ)

۲. توحید در مالکیت

از آن‌جا که خداوند تنها خالق جهان است (علت)، پس تنها مالک آن نیز هست (معلول). زیرا هر کس که چیزی را پدید می‌آورد (خالق)، مالک آن است.

ایستگاه آیه

توحید در مالکیت: موضوع کلی

ال عمران ۱۰۹	و	لِلَّهِ	ما	فی	السَّمَاوَاتِ	وَ	ما	فی	الْأَرْضِ
ترجمه کلیه به کلیه	و	برای خداست	آن‌چه	در	آسمان‌ها	و	آن‌چه	در	زمین
ترجمه روان	و آن‌چه در آسمان‌ها و آن‌چه در زمین است، از آن خداست.								

پیام	۱	توحید در مالکیت یعنی خداوند مالک اصلی و حقیقی جهان است. (لِلَّهِ)
پیام	۲	مالک واقعی تمام آن‌چه در زمین و آسمان‌ها است، خداست و مالکیت برای غیر خدا موقتی، اعتباری، قراردادی و محدود است. (لِلَّهِ)
پیام	۳	رابطه مالکیت انسان‌ها و مالکیت خداوند، یک رابطه طولی است. (لِلَّهِ ما) (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)
پیام	۴	آیه «قُلْ يَا عِبَادِ...» و حدیث «... تو را برای خودم (آفریدم).» از جهت اشاره به مالکیت خدا بر انسان، با این آیه مرتبط است. (لِلَّهِ)

(# ترکیبی با درس ۸، سال دوازدهم و درس ۱۶، سال یازدهم)

۳. توحید در ولایت

هر کس مالک چیزی باشد (علت)، ۱- حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، ۲- اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند (معلول).
تعریف به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند.

توحید در ولایت و نفی شرک در ولایت

کلمه عربی	ما	لَهُمْ	مِنْ دُونِهِ	مِنْ وَٰلِيٍّ	وَلَا يَشْرِكُ	فِي	حُكْمِهِ	أَحَدًا
ترجمه کلمه به کلمه	نیست	برای آنان	جز او	هیچ سرپرستی	و شریک نمی‌گیرد	در	فرمانروایی خود	هیچ کس را
ترجمه روان	آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.							
۱	از این آیه توحید در ولایت و نفی شرک در ولایت مفهوم می‌گردد. (وَلِيٍّ - لَا يَشْرِكُ - حُكْمِهِ)							
۲	چون خداوند تنها مالک حقیقی جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست. (وَلِيٍّ)							
۳	هرگونه تصرف و تغییر در جهان، حق خداوند و شایسته اوست و دیگران بدون اجازه او نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند. (وَلِيٍّ - حُكْمِهِ)							
۴	مخلوقات، جز به اذن و اجازه خداوند نمی‌توانند در جهان تصرف کنند و چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست. (لَا يَشْرِكُ)							
۵	خداوند ولایت خود را به دیگری واگذار نمی‌کند و ولایت دیگران فقط در مسیر و مجرای ولایت خداوند است. (لَا يَشْرِكُ)							
۶	رابطه ولایت انسان‌ها با ولایت خداوند یک رابطه طولی است (نه عرضی). (لَا يَشْرِكُ) (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)							

از آن‌جا که خداوند، تنها مالک جهان است (علت)، ۱- تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و ۲- مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند (معلول). چنین اجازه‌ای به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است. اگر خداوند پیامبر اکرم ﷺ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است.

- ۱- یکی از نمونه‌های ولایت معنوی رسول خدا ﷺ نیز تصرف در عالم خلقت به اذن الهی است. (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم)
- ۲- این‌که پیامبر اکرم ﷺ در مسیر و مجرای ولایت الهی و واسطه و رساننده فرمان‌های خدا به ماست، اشاره به رابطه طولی میان ولایت خدا و ولایت پیامبر ﷺ دارد. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)
- ۳- خداوند در آیه (أَنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ) (آیه ولایت)، پیامبر ﷺ و امام علی (ع) را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند. (# ترکیبی با درس ۷، سال یازدهم)

حق تصرف خدا، مربوط به «توحید در ولایت» است، نه توحید در مالکیت!

۴. توحید در ربوبیت

واژه (رب)، در قرآن کریم از اهمیت فراوانی برخوردار است و بعد از واژه (الله) بیش‌ترین فراوانی را در میان اسماء الهی دارد. کلمه (رب) بیش از نهمصد بار در قرآن کریم آمده است. عبارت (رَبِّ الْعَالَمِينَ) نیز بیش از چهل بار در قرآن تکرار شده است.
رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به‌دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولی چیزی باشد (علت)، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد (معلول). از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است (علت)، تنها رب هستی نیز می‌باشد (معلول). اوست که جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.

کارهای خداوند برای مخلوقات، به‌جز خلقت و مالکیت و تصرف و تغییر، همگی متعلق به توحید در ربوبیت است. مثلاً هدایت، زراعت، شفابخشی، دادن حاجت، پرورش، تدبیر، اراده، اداره و ...

البته باید به این نکته توجه داشت که توحید در ربوبیت، بدان معنا نیست که موجودات، به خصوص انسان، نقشی در پرورش و تدبیر سایر مخلوقات ندارند؛ باغبانی که زحمت می‌کشد و به پرورش درختان اقدام می‌کند، رشد این درختان نتیجه تدبیر اوست. بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش، همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند.

تدبیر انسان در رابطه طولی با تدبیر خداوند است؛ یعنی انسان هر چه تدبیر می‌کند، در راستای تدبیر و ربوبیت الهی است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

کشاورز، وقتی خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته‌اند، مقایسه می‌کند می‌بیند که این کشت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست (مالکیت) و کشت و زرع او بر اساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده، رشد کرده و محصول داده است.

درمی‌یابد که زارع حقیقی و پرورش‌دهنده اصلی زراعت او خداست (علت)، و باید شکرگزار (توحید عملی) او باشد (معلول).

- ۱- در مورد بررسی رابطه موجودات با خدا، در درس قبل هم اشاره شد که ما هر لحظه و به طور پیوسته و دائمی به خدا نیازمندیم. در این درس هم دیدیم که همه چیز در وجود ما از خدا نشأت گرفته است. (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
- ۲- وظیفه انسان موحد، پس از درک ربوبیت الهی، شکرگزاری (توحید عملی) است. این مفهوم با آیه **إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَ رَبَّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ ...** مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)

توحید در ربوبیت و نفی شرک در ربوبیت: موضوع کلی

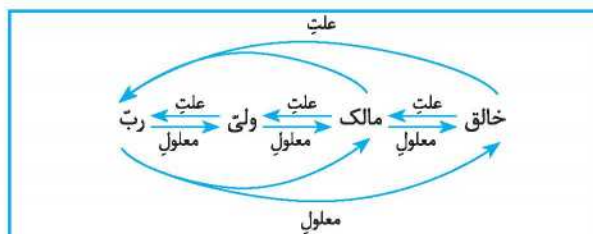
ایستگاه آیه

شئی	کُلِّ شئی	رَبِّ	هُوَ	وَ	رَبِّيَا	أَبِي	اللَّهِ	أَغْيَرُ	قُلْ	۱۶۶
چیز	همه	پروردگار	اوست	و	پروردگاری	می‌جویم	خداوند	آیا جز	بگو	ترجمه کلمه به کلمه
ترجمه روان										

بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبم، در حالی که او پروردگار همه چیز است؟ ...

- ۱ شرک در ربوبیت به صورت استفهام انکاری، نفی شده است. **(أَغْيَرُ اللَّهُ أَبِي رَبِّيَا)**
- ۲ توحید در ربوبیت به معنای تدبیر الهی در مورد همه مخلوقات است. **(وَ هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ)**
- ۳ از آن‌جا که خداوند خالق، مالک و سرپرست جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد. **(رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ)**
- ۴ خداوند است که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد. **(رَبِّ)**
- ۵ رابطه ربوبیت انسان‌ها و ربوبیت خداوند یک رابطه طولی است. **(رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ)** (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)
- ۶ علت این‌که نباید به دنبال پروردگاری غیر از خدا بود، ربوبیت تمام و مطلق الهی برای همه مخلوقاتش می‌باشد. **(رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ)**

مرور سریع

روابط علی و معلولی مراتب توحید مهم است. خالقیت، علت توحید در مالکیت است. مالکیت، علت توحید در ولایت است. همه توحیدهای خالقیت، مالکیت و ولایت، علت توحید در ربوبیت می‌باشند. در درس بعدی خواهیم خواند که ربوبیت، علت توحید عملی است. (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)

مرور سریع

مراتب توحید	کلیدواژه‌ها
اصل توحید	«أَحَدٌ» - «الواحد» - یگانه بی‌همتا - بی‌نظیر - شریک و همتایی ندارد - یکتا
خالقیت	مبدأ - «خالق» - «نور» - بی‌شریک و بی‌همتا در آفرینش - سرچشمه - منشأ - هستی‌بخش - اصل - ریشه
مالکیت	صاحب - از آن او - مالک - «لَّيْلَهُ»
ولایت	سرپرستی - تصرف - تغییر - فرمانروایی - «ولئ» - «حَكْمِيَهُ»
ربوبیت	تدبیر - پرورش - اداره - اراده - «رب» - هدایت به سوی مقصد - شفا - حاجت - زراعت - اثرگذاری غیرمستقل

شرک و مراتب آن

- تعریف شرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است. هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید.
- شرک نیز مانند توحید درجاتی دارد که متناسب با درجات توحید، به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

۱. شرک در خالقیت

اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده‌اند، گرفتار شرک در خالقیت شده است.

سؤال چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

جواب این تصور که چند خدا وجود دارد (شرک در خالقیت: **شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ**) و ۱- هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند، یا ۲- با همکاری یکدیگر، این جهان را آفریده‌اند، به معنای آن است که هر کدام از آن‌ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند.

- ◇ هم‌چنین به معنای آن است که هر یک از خدایان کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند.
- ◇ چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و هر یک از آن‌ها، به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارد که نیایش را برطرف نماید.
- ◇ نتیجه پس تصور چندخدایی صحیح نیست و خدای واحد، آفریننده جهان است.
- ◇ مثال مثال زیر می‌تواند ما را در درک بهتر یکتایی (توحید، وحدانیت) خداوند کمک کند:
- ◇ دریای بدون ساحل و بیگرانی را فرض کنید که از هیچ جهت محدود نباشد؛ نه از جهت عمق و ارتفاع و نه از جهت طول و عرض، یعنی از هر جهت بیگران باشد. آیا با این فرض می‌توان دریای دومی را در کنار این دریا قرار داد؟
- ◇ روشن است که این دریا، جای خالی برای دریای دیگر قرار نمی‌دهد. واحد قهار بودن خداوند که در آیه ۱۶ سوره رعد بیان شده، به معنای آن است که جای خالی برای غیر باقی نگذاشته است تا آن غیر، خود را نشان دهد.

۲. شرک در مالکیت

- ◇ اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او (رابطه عرضی)، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد (علت و شرط)، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود. (معلول و مشروط)

۳. شرک در ولایت

- ◇ اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او (رابطه عرضی)، دیگرانی نیز هستند که سرپرستی جهان را برعهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند.

۴. شرک در ربوبیت

- ◇ اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او (رابطه عرضی)، دیگرانی نیز هستند که تدبیر امور موجودات را برعهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند، گرفتار شرک (در ربوبیت) شده است.

تدبر در قرآن

- ◇ الف) با توجه به اهمیت سوره توحید و جایگاه آن در قرآن کریم، در آیات این سوره تدبیر کنید و پیام‌های آن را به‌دست آورید.

لیستگاه آیه

یگانگی بی‌همتا و موضوع تکی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱) اللَّهُ الصَّمَدُ (۲) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (۳)	توحید اناهی
به نام خداوند بخشنده مهربان بگو او خداوند یگانه خداوند بی‌نیاز نه زاده است و نه زاده شده است	ترجمه کلیه به کلیه
به نام خدای بخشاینده مهربان. بگو اوست خدای یگانه، خدایی که بی‌نیاز مطلق است، نه زاده و نه زاییده شده است.	ترجمه روان
وَلَمْ يَكُنْ لَهٗ كُفُوًا أَحَدٌ (۴)	
و نباشد و هم‌تایی کسی	
و هیچ کس هم‌تای او نیست.	

- ۱ از آیه اول و چهارم، اصل اساسی توحید و یگانگی خداوند برداشت می‌شود. (أَحَدٌ)
- ۲ بی‌نیازی خداوند، مرتبط با آیه ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ می‌باشد. زیرا نیاز موجودات فقیر نسبت به خداوند را مرتفع می‌سازد و از این جهت با آیات «انتم الفقراء الى الله» و «يسأله من فى السماوات والارض» مرتبط است. (الصَّمَدُ) (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
- ۳ قرآن کریم یگانگی و بی‌همتایی و بی‌مانندی خداوند را یادآوری می‌کند. (كُفُوًا)
- ۴ آیه دوم، خدا را تنها مرجع رفع همه نیازهای مخلوقات معرفی کرده است. (اللَّهُ الصَّمَدُ)
- ۵ آیه سوم، هرگونه صفت نقصی (صفات سلبی) مانند ترکیب و داشتن اجزاء و به وجود آمدن از شیئی دیگر را از خداوند نفی می‌کند. (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ)
- ۶ علت این‌که خداوند زاینده و زاییده شده نیست: (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ)، بی‌نیازی او از سایر موجودات است. (الصَّمَدُ)
- ۷ این آیات از جهت تأکید بر یگانگی خدا، با آیه ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ مرتبط است. (أَحَدٌ)
- ۸ بی‌نیازی خداوند، بیانگر مقدمه دوم استدلال نیازمندی هستی به خدا در پیدایش است. (الصَّمَدُ) (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
- ۹ درک آیه شریفه ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ موجب افزایش عبودیت و بندگی انسان نسبت به خداوند می‌شود و بیان جمله دعایی «اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفه عین ابداء» را به دنبال دارد. (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
- ۱۰ از دقت در آیه ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهٗ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ بی‌همتایی خداوند در همه مراتب توحید مفهوم می‌گردد.

♦ (ب) با توجه به آیه ۱۶ سوره رعد، به سوالات زیر پاسخ دهید:

ایستگاه آیه

درجات و مراتب توحید و شرک

۱۶ رعد	قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
ترجمه کلی	بگو چه کسی پروردگار آسمان‌ها و زمین بگو خداوند بگو آیا گرفتید از غیر او سرپرستانی اختیار ندارند
ترجمه روان	بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خدا است، بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که [حتی]
لأنفسهم	نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ
خودشان را	سود و ضرری بگو آیا برابرند نابینا و بینا یا آیا برابرند تاریکی‌ها و نور یا قرار دارند خداوند
	اختیار سود و زیان خود را ندارند؟ بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟ یا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟ یا آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند که [آن شریکان هم]
شُرَكَاءَ	خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ
شریکانی	خلق کردند مانند آفرینش او پس مشبه گشته است آفرینش بر آنان بگو خداوند آفریننده هر چیزی و او یگانه چیره‌شونده
	مثل خداوند آفرینشی داشته‌اند و در نتیجه [این دو] آفرینش بر آنان مشبه شده است؟ [و از این رو شریکان را نیز مستحق عبادت دیده‌اند؟] بگو خدا آفریننده هر چیزی است و او یکتای مقتدر است.
۱	مفاهیم توحید در ربوبیت: «رب»، مردودیت شرک در ولایت: «اولیاء» و نفی شرک در مالکیت: «لا یملکون»، مردودیت شرک در خالقیت: «شُرَکَاءَ خَلَقُوا» و تأکید بر توحید در خالقیت: «خالق» و اصل و حقیقت توحید: «الواحد»، به ترتیب از این آیه برداشت می‌شوند. «الواحد»
۲	در این آیه به نفی ولایت غیر خدا (طاغوت) و معبودهای دروغین به صورت استفهام انکاری «أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ» به دلیل اختیار سود و ضرر خود را نداشتن، اشاره شده است. (نفی شرک در ولایت) «نَفْعًا وَ لَا ضَرًّا»
۳	کسی که نمی‌تواند برای خود سودی را جلب یا ضرری را دفع کند، نباید تحت هیچ عنوانی به جای خدا مورد اطاعت مردم قرار گیرد. «لا یملکون»
۴	کسی که حق را ببیند و آن را نپذیرد و به جای یگانگی خدا، برای او شریک قائل شود، چشم دلش کور می‌شود و فضای اطرافش تاریکی است. «الاعمی - الظلمات»
۵	غیر از خداوند، کسی چیزی را نیافریده تا در شناخت خالق آفریده‌ها دچار اشتباه شویم. «تَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ»
۶	خلقت یک امر دائمی است و نبض هستی به طور دائم از طرف خدا صادر می‌شود و هر موجودی لحظه به لحظه از ذات پاکش هستی می‌گیرد. «قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ»
۷	این آیات خطاب به مشرکان و بت‌پرستان است و به صورت سؤال مطرح شده است و بلافاصله خود خداوند پاسخ را مطرح می‌کند و انتظار پاسخ از آنان ندارد زیرا مشرکان و بت‌پرستان، اگرچه خالقیت خدا را قبول داشتند ولی پرستش خدا و کمک خواستن از او و نفی شرک را نمی‌پذیرفتند. «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ»
۸	عدم پذیرش ولایت غیرخدا، معلول مالک نبودن آن‌هاست. زیرا ولایت، ناشی از مالکیت است. «أَوْلِيَاءَ - لَا یَمْلِكُونَ»
۹	مخلوقاتی که مالک هیچ منفعت و ضرری نیستند به کوری و تاریکی تشبیه شده‌اند و خدای واحد که خالق همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست به بینایی و نور؛ از این جهت با آیه «اللَّهُ نُورٌ ...» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
۱۰	واحد قهار بودن خداوند به معنای این است که خداوند جای خالی برای غیر باقی نگذاشته است تا آن غیر، خود را نشان دهد و همه عالم مقهور اراده اوست. «وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ»

۱- کسی را می‌توانیم به عنوان ربّ خود انتخاب کنیم که خالق، مالک و ولیّ جهان باشد.

۲- کسی که اختیار سود و زیان خودش را ندارد نمی‌تواند سرپرست و ولیّ دیگران باشد.

۳- در چه صورت جا داشت که مردم در اعتقاد به توحید در شک بیفتند؟ اگر غیر از خدا، کسی یا چیزی، توانایی خلق کردن را داشت یا اختیار نفع و ضرر خود را داشت.

♦ (ج) مراتب توحید یا شرک را در آیات ذکرشده مشخص کنید.

(رب) ← توحید در ربوبیت	(اولیاء) ← شرک در ولایت
(لا یملکون) ← نفی شرک در مالکیت	(شُرَکَاءَ خَلَقُوا) ← شرک در خالقیت
(خالق کل شیء) ← توحید در خالقیت	(أَحَدٌ - الْوَاحِدُ) ← اصل توحید

طرح چند سؤال (در مورد درخواست از غیر خدا و ربوبیت الهی)

سؤال مرز توحید و شرک کجاست؟ آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بداند، مشرک است؟ آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند، گرفتار شرک شده است؟ آیا اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بداند، مشرک است؟ و بالاخره، آیا توسل به پیامبران و معصومین علیهم السلام شرک به حساب می آید؟

جواب در پاسخ به سؤال های فوق می گوییم:

اولاً خداوند رابطه علیت را میان پدیده های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است. پزشک وسیله درمان، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است. لذا عین ربوبیت خداوند است.

در امور معنوی نیز همین گونه است. دعا سبب آموزش، صدقه موجب دفع بلا، و صلۀ رحم موجب افزایش طول عمر است. (اشاره به سنت تأثیر اعمال نیک انسان در زندگی او: # ترکیبی با درس ۶، سال دوازدهم)

همۀ این روابط توسط خود خداوند طراحی شده (تدبیر و تقدیر الهی) و به اذن و اراده او (قضای الهی) صورت می گیرد. بنابراین، کسی که برای آموختن نزد معلم می رود، یا برای درمان به پزشک مراجعه می کند، نه تنها معلم و پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به قانون الهی (قانون علیت) عمل کرده است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

تذکره قانون علیت، یکی از سنت های الهی حاکم بر طبیعت و زندگی انسان هاست که از تقدیر الهی نشأت می گیرد. (# ترکیبی با درس های ۵ و ۶، سال دوازدهم)

ثانیاً همان گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید، منافاتی ندارد (سازگار است)، درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته ها نیز منافاتی با توحید ندارد (سازگار است)؛ زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیر مادی (معنوی) و با اذن خداوند این کار را انجام می دهند.

عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن ها و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیا از خداوند و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است و از این جهت مانند اثر شفابخشی داروست که خداوند به آن بخشیده است.

این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. به عبارت دیگر، روح مطهر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پس از رحلت زنده است و می تواند به انسان ها یاری برساند. اکنون اگر ما از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است.

تذکره ۱- شفابخشی و دادن حاجت توسط پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و به اذن خدا، نمونه ای از ولایت معنوی ایشان است و چون به اذن خداست، با توحید منافاتی ندارد. (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم)

۲- عقیده به توانایی اولیای دین در برآوردن حاجت، در صورت فرض وجود اذن الهی و رابطه طولی با خداوند، عین توحید در ربوبیت است؛ اما در صورت مستقل فرض نمودن آن ها و قائل بودن به رابطه عرضی با خدا، منجر به شرک در ربوبیت است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

۳- چون روح پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پس از مرگ توسط فرشته مرگ «توفی» شده است و از بین نمی رود، لذا توانایی های روح او از جمله شفابخشی و دادن حاجت، به زمان حیات دنیوی او اختصاص ندارد و پس از مرگ نیز مدد رسانی می کند. (# ترکیبی با درس ۶، سال دهم)

۴- توانایی شفابخشی اولیای دین، مربوط به بُعد روحانی آن ها و برآمده از علیت معنوی است و از آن جا که روح انسان فناپذیر است، تا ابد این توانایی در آن ها وجود دارد. (# ترکیبی با درس ۳، سال دهم)

شفابخشی پزشک ← با اسباب مادی ← با توحید منافاتی ندارد.

شفابخشی اولیای الهی ← با اسباب روحی و معنوی و غیرمادی ← با توحید منافاتی ندارد.

سؤال آیا اگر کسی از پدر و مادرش و یا هر مؤمنی بخواهد که برای سعادت مندی او دعا کند، چنین درخواستی شرک آلود است؟

جواب خیر؛ قرآن کریم استفاده از اسباب و واسطه ها را نه تنها منع نکرده بلکه از مؤمنان درخواست کرده که از این امور بهره ببرند.

◆ هیچ گروهی از مسلمانان، غیر از جریانی که امروزه به «تکفیری‌ها» مشهور شده، چنین درخواستی را شرک‌آلود نمی‌دانند. جریان تکفیری در سال‌های اخیر برخی از جوامع و کشورهای اسلامی را گرفتار خود کرده است.

◆ **ویژگی‌ها** پیروان این جریان فکری خشک و غیرعقلانی: ۱- با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، ۲- هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و ۳- گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. ۴- پیروان این جریان می‌گویند توسل به پیامبران و معصومین شرک است. ۵- طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای این‌که خدا انسان را ببخشد، شرک است و ۶- هم‌چنین معتقدند این‌گونه افراد، کافر هستند و مسلمان محسوب نمی‌شوند.

◆ **نتیجه** متأسفانه این جریان (علت) ۱- بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و ۲- سبب تنفر برخی از مردم جهان از دین اسلام شد (معلول).

چند نکته تکمیلی

◆ ۱- قرآن کریم، بارها تأثیر داشتن موجودات گوناگون را در عالم یادآوری کرده است. به طور مثال، فرموده که:

موضوع کلی: شفابخشی عسل و توحید در ربوبیت

ایستگاه آیه

نکته ۶۹ در عسل برای مردم شفاست^۱

۱ قرآن کریم، بارها تأثیر داشتن موجودات گوناگون را در عالم یادآوری کرده است.

۲ این آیه اشاره به توحید در ربوبیت دارد و برای قبول آن، ضرورتی ندارد که هر گونه اثرگذاری را از اشیا و یا انسان‌ها سلب کنیم.

۳ در توحید در ربوبیت می‌توانیم با قبول اثر مخلوقات، این اثرگذاری را از خداوند و در طول اراده او نیز بدانیم (در عسل برای مردم شفاست).

۴ خداوند برای شفابخشی فقط یک راه که همان دارو باشد، قرار نداده است.

۵ رابطه شفابخشی عسل و خداوند یک رابطه طولی است و عین توحید است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

◆ و نیز از زبان حضرت عیسی علیه السلام فرموده است:

موضوع کلی: معجزه حضرت عیسی علیه السلام

ایستگاه آیه

نکته ۶۸ من برایتان از خاک پرندهای می‌سازم و در آن می‌دمم و آن خاک به اذن خداوند پرنده می‌شود.

۱ این آیه ناظر بر توحید در ربوبیت است.

۲ این آیه از زبان حضرت عیسی علیه السلام و بیانگر معجزه ایشان است که متناسب با علم رایج زمان، یعنی پزشکی بوده است. (# ترکیبی با درس ۴، سال یازدهم)

۳ حضرت عیسی فقط به اذن خدا می‌تواند از خاک پرنده بسازد و در آن بدمد. (رابطه طولی: # ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

۴ از این آیه ولایت معنوی حضرت عیسی علیه السلام برداشت می‌شود. (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم)

۵ عبارت عربی این آیه در سال یازدهم به صورت «آتَىٰ أَخْلُقَ لَكُمْ مِنَ الطَّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفَخَ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ» آمده است. (# ترکیبی با درس ۴، سال یازدهم)

◆ برای قبول توحید در ربوبیت ضرورتی ندارد که هر گونه اثر را از اشیا و یا انسان‌ها سلب کنیم. می‌توان با قبول اثر مخلوقات، این اثر را از خداوند بدانیم، نه مستقل و بی‌نیاز از خداوند.

◆ به این نکته مهم توجه کنیم که خداوند برای شفابخشی، فقط یک راه - که همان دارو باشد - قرار نداده است، بلکه فراتر از راه‌های مادی، راه‌های معنوی هم قرار داده است. اولیای الهی هم که مراحل کمال و بندگی را پیموده‌اند، وسیله و طریق این شفابخشی هستند. (ولایت معنوی) (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم)

◆ انسان موحد وقتی دارویی مصرف می‌کند و شفا می‌یابد، در همان حال توجه دارد که این اثرگذاری را خداوند به آن دارو عنایت کرده است (توحید در ربوبیت)، از این رو از خداوند سپاسگزاری می‌کند (توحید عملی). (توحید عملی، ثمره و میوه توحید در ربوبیت است). (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)

و زمانی که بنده‌ای از بندگان خدا به او احسان می‌کند و نیازی از نیازهایش را برطرف می‌سازد، هم از آن انسان (مَنَعِم) تشکر می‌کند و هم شکرگزار خداوند می‌شود. (رابطه طولی افعال انسان با اراده خداوند) (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم) به همین جهت امام رضا علیه السلام فرموده‌اند:

۱. (فیه شفاءٌ لِلنَّاسِ)

ایستگاه حدیث

رابطه تشکر از مخلوق با تشکر از خالق - موضوع کلی

(عیون اخبار الرضا)

عَزَّوَجَلَّ

اللَّهِ

لَمْ يَشْكُرِ

مِنَ

الْمَخْلُوقِينَ،

الْمَنْعِمِ

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ

التَّوْحِيدِ

هر کس که فرد نعمت‌دهنده از (میان) مخلوقات را سپاسگزاری نکند، خدای بزرگ را نیز سپاسگزاری نکرده است.

۱ تشکر از مخلوقات، به منزله تشکر از خداوند است.

۲ رابطه تشکر از مخلوقات و تشکر از خداوند یک رابطه طولی است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

۳ شکرگزاری همان توحید عملی است. (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)

پیام

۲- آنان که با ایمان و عمل صالح و پیمودن صراط مستقیم، مراحل کمال را می‌پیمایند و به قرب الهی می‌رسند (علت)، پاداش‌هایی دریافت می‌کنند که کرامات و عنایات به مخلوقات (ولایت معنوی)، جلوه کوچکی از آن است (معلول). عده‌ای که منکر این کرامات برای معصومین علیهم‌السلام هستند، تفاوتی میان وجود مقدس این بزرگواران با انسان‌های معمولی و یا انسان‌های شرور و گنهگار نمی‌بینند. نظام خلقت مبتنی بر حق است، هر انسانی که در مسیر بندگی پیش رود (علت)، در پیشگاه خداوند منزلتی می‌یابد و قدرتی پیدا می‌کند که برتر از قدرت‌های طبیعی است و این توانایی جزء قانونمندی الهی و زیبایی نظام هستی است (معلول). در قرآن کریم می‌خوانیم که وزیر سلیمان، آصف بن برخیا، در یک لحظه تخت بلقیس (ملکه سبا) را از مسافتی طولانی منتقل کرد (مصدیقی از ولایت معنوی در دخل و تصرف در عالم خلقت) (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم). این‌ها، نشان‌دهنده آن است که انسان با طی مراتب بندگی (علت)، می‌تواند به اذن خداوند به چنین توانایی‌هایی در عالم هستی برسد (معلول).

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمه علیهم‌السلام به واسطه بندگی و عبودیت در پیشگاه الهی، به مرتبه‌ای از کمال نائل شده‌اند که می‌توانند در جهان خلقت تصرف کنند؛ برای مثال بیماری را شفا دهند (ولایت معنوی). (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم)

اندیشه و تحقیق

سؤال باور به توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت چه تأثیری در زندگی ما می‌گذارد؟

جواب انسانی که خداوند را به عنوان تنها خالق جهان پذیرفته است و ایمان دارد که او مالک، ولی و پروردگار هستی است، رفتاری متناسب با این اعتقاد خواهد داشت و جهت زندگی خود را خدا قرار خواهد داد. چنین انسانی در مسیر «توحید عملی» حرکت می‌کند. در واقع، میزان تأثیرگذاری اعتقاد به خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت خدا (توحید در عقیده و نظر)، بستگی به درجه ایمان افراد به توحید و یکتاپرستی دارد. هر چه ایمان قوی‌تر باشد، تأثیر عملی آن (توحید عملی) در زندگی بیش‌تر و هرچه ضعیف‌تر باشد، تأثیر آن کم‌تر خواهد بود.

اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

- توحید = وحدانیت = یگانگی = یکتایی = بی‌شریک و بی‌همتا بودن = واحد بودن = (أَحَدٌ) = (الواحد)
- خالقیت = مبدأ و منشأ بودن = آفریننده و سرچشمه بودن = معلول وحدانیت خدا (و هو الواحد القهار)
- مالکیت = صاحب بودن = از آن خدا بودن = معلول خالقیت خدا
- ولایت = تصرف و تغییر = سرپرستی = فرمانروایی = معلول مالکیت خدا
- ربوبیت = تدبیر = پرورش = اداره جهان = هدایت به سوی مقصد (برقراری رابطه علیت بین پدیده‌ها) = معلول خالقیت، مالکیت و ولایت خدا
- توسل = درخواست نمودن از واسطه‌ها و اسباب الهی = سازگار با توحید
- عقیده به توحید = توحید نظری = توحید در اندیشه

رویکردی جدید به موضوع و حفظ آیات

سؤال	جواب
۱- این که خداوند زاده نشده است، در کدام عبارت قرآنی متجلی است؟	﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾: بی‌نیازی مطلق، علت نداشتن زاینده است.
۲- از دیدگاه قرآن، چه سرپرستانی، شایستگی پذیرش از سوی انسان را ندارند؟	﴿لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾: آنان که اختیار سود و زیان خود را ندارند.
۳- قرآن کریم برای دفع شرک از ذات خداوند چه مقایسه‌ای را به انسان پیشنهاد می‌دهد؟	﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ، أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ﴾: مساوی نبودن کور با بینا یا عدم تساوی تاریکی‌ها با نور.
۴- علت گرفتار شدن افراد به شرک در خالقیت چیست؟	﴿فَتَشَابَهَ الْخَلْقَ عَلَيْهِمْ﴾: آفرینش بر آنان مشتبّه شده است.
۵- چرا می‌گوییم خدا آفریننده همه مخلوقات است؟	﴿هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾: یگانگی، علت توحید در خالقیت است.
۶- مالکیت خداوند بر تمام موجودات جهان در کدام آیه آمده است؟	﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾: آن چه در آسمان‌ها و زمین است برای خداست
۷- خداوند پس از معرفی خودش به عنوان تنها سرپرست جهان، چه فرموده است؟	﴿وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾: او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.
۸- مردودیت طلب نمودن پروردگاری غیر از خدای واحد، به کدام سبب است؟	﴿هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾: او پروردگار همه چیز است.
۹- چه عاملی سبب می‌شود که حضرت عیسی <small>علیه السلام</small> ، با دمیدن در خاک، از آن پرنده‌ای بسازد؟	«به اذن خداوند»

رویکردی جدید به موضوع و حفظ احادیث

سؤال	جواب
۱- امام علی <small>علیه السلام</small> عزت واقعی خود را در چه می‌داند؟	«بندۀ تو باشم»: بندگی خدا
۲- امام علی <small>علیه السلام</small> به عنوان یکی از بندگان خدا، به چه چیزی افتخار می‌کند؟	«تو پروردگار منی»: ربوبیت خداوند
۳- حضرت علی <small>علیه السلام</small> حس خود را نسبت به خدا چگونه ابراز می‌دارد؟	«تو همان گونه‌ای که من دوست دارم.»
۴- دعا و درخواست حضرت علی <small>علیه السلام</small> به درگاه خدا پس از اعتراف به دوستی خدا، چیست؟	«پس مرا همان‌گونه قرار ده که تو دوست داری.»
۵- طبق کلام امام رضا <small>علیه السلام</small> تشکر نکردن از مخلوق نعمت‌دهنده، معادل چیست؟	«لَمْ يَشْكُرِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»: تشکر نکردن از خدا

درس در یک نگاه

اسلام = دین توحید

قرآن = کتاب توحید

بدون توحید، اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.

سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.

مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین، به آن حیات و معنا می‌بخشد.

آیه: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

آیه: ﴿هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾

مهم‌ترین اعتقاد دینی
(اصل و حقیقت توحید)

یگانۀ بی‌همتا

اصل توحید و یگانگی = اعتقاد به خدای یگانه‌ای که بی‌همتا است و شریک ندارد.

وحدانیت خداوند

نفی شرک و ایمان به خدای یگانه = درخواست پیامبر صلی الله علیه و آله در آغاز رسالت

جمله «لا اله الا الله» باگفتن آن تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود.

پایبندی به آن، همه زندگی فرد مسلمان را تغییر می‌دهد.

درس در یک نگاه

- ۱- توحید در خالقیت | تنها مبدأ، بی‌شریک و بی‌همتا در آفرینش،
آیه **﴿خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾**
- ۲- توحید در مالکیت: معلول خالقیت، آیه **﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾**
حق تصرف و تغییر، سرپرستی، معلول مالکیت،
آیه **﴿مَالَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِّنْ وَّلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾**
- ۳- توحید در ولایت | معنا: رب، صاحب اختیار، تدبیر و اداره‌کننده،
پرورش‌دهنده اصلی، هدایتگر به مقصد، زارع
حقیقی، معلول خالقیت، مالکیت و ولایت.
آیه: **﴿قُلْ أَعْيَزَ اللَّهُ أَبْنَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾**
- ۴- توحید در ربوبیت | حدیث: «مرا این افتخار بس که تو پروردگار منی ...»
- با دیگران: خودش زراعت کرده
- با خدا: همه چیز را از خدا
مقایسه باغبان گرفته و باید شکرگزار او باشد.

چهار مرتبه توحید نظری

برخی مراتب توحید

- ۱- شرک در خالقیت: اعتقاد به چند خالق برای جهان که هر یک باید محدود و ناقص باشند، چون کمالات یکدیگر را ندارند. **﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا ...﴾**
- ۲- شرک در مالکیت: در کنار خدا، دیگران هم مالک بخشی از جهان باشند. **﴿لَا يَمْلِكُونَ ...﴾**
- ۳- شرک در ولایت: در کنار خدا، دیگران هم سرپرستی جهان را برعهده دارند. **﴿أُولِيَاءَ﴾**
- ۴- شرک در ربوبیت: در کنار خدا، دیگران هم صاحب اختیار و تدبیرکننده امور عالم باشند. **﴿قُلْ أَعْيَزَ اللَّهُ أَبْنَى رَبًّا﴾**

درجات و مراتب شرک

یگانگی بی‌همتا

دعا: سبب مغفرت و آمرزش

صدقه: موجب دفع بلا

صله رحم: موجب افزایش

طول عمر

رابطه علیت: خداوند هم در امور مادی و هم در امور معنوی حکم کرده و قانون الهی است:

پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی

درخواست از غیرخدا

اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی، روحی و معنوی

وقتی شرک است که: این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم.

توسل به معصومین **﴿عَلَيْهِمُ السَّلَامُ﴾**

عین توحید است اگر: از خدا و به اذن خدا بدانیم.

تفکر غلطی درباره توحید و شرک دارند و بقیه را مشرک و کافر می‌خوانند و گاه کشتن آن‌ها را واجب می‌دانند.

تکفیری‌ها

توسل، طلب دعا و شفیع قرار دادن برای آمرزش الهی را شرک می‌دانند.

بیش‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرده‌اند و سبب تنفر برخی از مردم جهان از دین اسلام شده‌اند.

- در غسل برای مردم شفاست.

- دمیدن حضرت عیسی **﴿عَلَيْهِمُ السَّلَامُ﴾** در خاک و ساختن پرنده

- سخن امام رضا **﴿عَلَيْهِمُ السَّلَامُ﴾**: «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَنْعَمَ ...»

پیدا کردن مقام و منزلت با ایمان و عمل صالح و پیمودن صراط مستقیم و رسیدن به قرب الهی

چند نکته تکمیلی

طرح سؤال